

МОВНА ОСОБИСТІТЬ УЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ТА ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Лілія МОРСЬКА (Тернопіль)

У статті висвітлені основні аспекти формування мовної особистості учителя іноземних мов у фаховій підготовці зазначеного фахівця, наголошується на переосмисленні специфіки соціального компоненту його соціокультурної компетенції. Автором запропонований один із методів формування мовної особистості студентів факультету іноземних мов у формі аналізу електронних повідомлень у курсі «Країно та культурознавства».

В статті розкриваються основні аспекти формування личности учителя иностранных языков в специальной подготовке специалиста, подчеркивается на переосмыслении специфики социального компонента его социокультурной компетенции. Автор предлагает один из методов формирования личности студента факультета иностранных языков в форме анализа электронных сообщений в курсе «Страны и культуроведения».

Ключові слова: мовна особистість, полілінгвізм, соціокультурна компетенція, електронне повідомлення.

Постановка проблеми. Характерними ознаками розвитку сучасного світу є глобалізація та інтернаціоналізація суспільства. Маючи на увазі глобалізацію як розвиток світової системи із взаємозалежними процесами, які стосуються не тільки окремих держав, а й всього людства, все більше стає необхідним і важливим інтернаціональне виховання. Сьогодні, наша планета, яка ще п'ять століть тому характеризувалася високим рівнем расових, мовних та етнічних відмінностей, об'єднана завдяки масовій міграції між континентами. Більшість країн, в тому числі й Україна, є полікультурними (багатокультурними) суспільствами, громадяни яких пов'язані з іншими частинами світу через расові, етнічні, мовні ознаки, релігійні та культурні традиції. Тому полікультурність сучасного суспільства – головний чинник, що визначає необхідність введення принципу інтеркультурності в освіту.

Рівень мовної освіти завжди був і залишається визначальним у характеристиці соціального розвитку суспільства загалом і кожної особистості зокрема. Більше того, сучасний етап розвитку суспільства демонструє таку соціально-культурну ситуацію, яка характеризується безліччю інноваційних змін у сфері освіти. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема виникнення й розвитку полі культурного освітнього простору в багатонаціональному суспільстві. Саме таким є сучасне суспільство, тому у документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи за останні роки наголошується необхідність підготовки фахівців до життя й успішної професійної діяльності у новому соціумі. За таких умов гострої актуальності

набуває проблема формування мовної особистості вчителя іноземних мов, того професіонала, завданням якого є сформувати соціокультурну компетенцію громадян XXI століття.

Метою статті є охарактеризувати складові мовної особистості вчителя іноземних мов та обґрунтувати ключові аспекти її формування.

Огляд останніх досліджень і публікацій.

Мовна особистість як лінгвістична та лінгводидактична категорія сьогодні перебуває у полі зору багатьох дослідників. Зокрема, Ю.М.Караулов розробив структуру, рівні мовної особистості, дав ґрунтовне визначення цьому поняттю. Н.П.Шумарова у своїх наукових доробках опрацьовує проблему мовної компетенції особистості, О.Є.Смолинська вивчає лінгводидактичні основи національно-мовного виховання особистості тощо. Видатні учені-класики – К.Д.Ушинський, В.О.Сухомлинський, М.Т.Стельмахович – наголошували на тому, що національний тип мовної особистості закладається на ідеях філософії, культурному досвіді, здобутках народу, його морально-етичних цінностях. Отже, вагомим є вплив культурологічного фактору. Саме цим зумовлена актуалізація культурологічної лінії під час вивчення як рідної, так й іноземної мови.

Більше того, в умовах полікультурного освітнього простору людина опиняється на рубежі культур, і перед нею постають дві найважливіші особистісно значущі проблеми: збереження своєї культурної ідентичності й адаптація в полікультурному середовищі [2]. А для вчителя іноземних мов, який умисно опиняється в подібній ситуації та змушує учнів вирішувати зазначені вище дві проблеми, існує ще й третя: як навчити учнів відповідних стратегій вирішення проблем збереження культурної ідентичності та полі культурної адаптації.

Світове педагогічне товариство у XXI столітті звертається до осмислення сучасних тенденцій розвитку суспільства, перспектив побудови нової парадигми освіти, яка відображає новий погляд на взаємозв'язок освіти й культури. Саме культура є тим універсальним механізмом формування цілісної людини, яка прагне до самореалізації, вміє критично мислити та цінувати результати культурної діяльності всього людства [3].

Залучення до навчально-виховного процесу студентів факультету іноземних мов матеріалів іншомовної культури значно

підвищує мотивацію у навчанні, оскільки вони сприяють пізнавальній мотивації (студенти знайомляться з невідомими фактами культури, інформацією, що, безперечно, стимулює їхній інтерес) [7].

Як зазначає Самойлюкевич І.В., навчати іноземної мови сьогодні – це значить навчати інтеркультурного спілкування, передачі та сприйняття соціокультурної інформації [1].

Виклад основного змісту дослідження.

Концепція багатомовності є визначальною у підході Ради Європи до вивчення мов: багатомовність (чи полілінгвізм) виникає у процесі розширення мовного досвіду людини від рідної мови до оволодіння мови іншого народу. Як справедливо зазначає Корнілов О.О. [2], людина не зберігає знання цих мов окремо, а формує комунікативну компетенцію на основі всіх знань і всього мовного досвіду, де мови є взаємопов'язаними і взаємодіють.

А. Солодка наголошує на важливості підготовки людини до мжкультурного спілкування, її здатності до адекватного спілкування із представниками інших культур (формування так званої вторинної мовної особистості) [4, с.32].

За допомогою мови розкривається стиль мислення народу, створюється його понятійний образ, який доповнюється мистецтвом, пара мовленням, правилами етикету тощо. З цього приводу ілюстративним є визначення мови, запропоноване Виготським Л.С., який описує її, з одного боку, як психологічний засіб, за допомогою якого людина розуміє й пояснює свій досвід, а з іншого – як культурний засіб, за допомогою якого людина ділиться своїм досвідом [6]. Отже, мова є засобом переведення досвіду у культурне знання і розуміння. Під кутом зору соціокультурного аспекту, мова особистості розвивається залежно від того, які вона виконує функції у соціокультурній діяльності її носія. Саме тому важливим у процесі формування мовної особистості майбутнього вчителя іноземних мов є розуміння визначення знання мови, яке передбачає мову як соціальне поняття, знання якої реалізується не у знанні правил поєднання лексичних одиниць у певні синтаксичні конструкції (правила граматики, семантика слів) чи того, як мовні одиниці легше запам'ятовувати для утримування в пам'яті індивіда, а в тому соціокультурному контексті, в якому носій мови задіяний щоденно й ефективно функціонує. Тобто, особливого значення набувають культурні моделі використання мови, мовний дискурс, елементи культурознавства, безперечно, не применшуючи важливості знання мови як знакової лінгвістичної системи. І завдання вчителя іноземної мови у цьому випадку

полягає в наданні допомоги учням сформувати вміння інтерпретувати мовлення, що є притаманним певній «лінгвокультурі» [5]. Такий учитель, на думку Райта Т. [7], не лише розуміє те, як мова функціонує у певному лінгвокультурному соціумі, але й передбачає те, які учень може допустити помилки у користуванні «лінгвокультурною» мовою, як допомогти учневі подолати ці помилки, а ще краще – як їх передбачати й уникати. Відповідно, в учня формується свідоме розуміння соціальних і прагматичних норм, що лежать в основі коректного використання мови у відповідному соціокультурному середовищі. Відтак, професійна компетенція вчителя передбачає три компоненти: 1) компонент користувача (user domain); 2) компонент аналізу правил користування мовою (analyst domain), тобто формування глибшого розуміння законів функціонування мови, що передбачає володіння відповідними морфологічними, семантичними й прагматичними ресурсами, притаманними носіям мови, й знання того, як носії вибирають й маніпулюють цими ресурсами для досягнення комунікативної мети; 3) методичний компонент (methodical domain), що зосереджує свою увагу на створенні та використанні навчального середовища в межах класно-урочної системи навчання, яке допоможе учням сформувати вміння генерувати іноземне мовлення з метою ефективного функціонування у лінгвокультурному соціумі, що користується іноземною мовою. У нашій статті вважаємо за доцільне подати власне бачення лінгвокультурного аспекту у професійній підготовці вчителя іноземної мови. Ведучи мову про культурознавчі аспекти у фаховій підготовці студентів факультету іноземних мов, у науковій та методичній літературі зосереджується увага на теоретичному контрастивно-пізнавальному висвітленні (як правило, у формі лекційно-семінарської системи у лінійній моделі «розуміння – відтворення країнознавчої інформації») таких тематичних блоків:

1. спосіб життя і варіативність стилів життя коїни, мова якої вивчається, у контексті соціальних цінностей, норм, традицій і звичаїв;
2. соціокультурний портрет країни, мова якої вивчається;
3. історико-культурний фон, особливості етнічної пам'яті країни;
4. культурна спадщина, культурна ідентичність.

Однак у більшості випадків лекторами та викладачами вузів забувається (чи, можливо, ігнорується) той аспект, що передбачає

розуміння мови не лише як культурного, але й як соціального засобу (що в сукупності й становить соціокультурне розуміння мови), а тому із фонових та фахових знань студентів випадають знання соціальних аспектів комунікативної поведінки членів культурного іншомовного суспільства, які можна здобути лише у процесі симулятивного аналізу й усвідомлення реальних мовленнєвих зразків носіїв мови.

Одним із ефективних способів заточення цієї прогалини пропонуємо використання методу аналізу електронних (e-mail messages) повідомлень, особливо у світлі інтенсивного входження цього виду комунікації у побут й життєдіяльність носіїв усіх мов світу у зв'язку з розширенням можливостей мережі Інтернет. Наша увага до запропонованого методу пояснюється кількома причинами: по-перше, електронні повідомлення містять елементи як усного, так і писемного мовлення; по-друге, вони є в арсеналі більшості людей – представників носіїв мови; по-третє, вони передбачають володіння значним за обсягом соціально й ситуативно обумовленим культурним і мовним знанням, що характеризує носія мови і забезпечує його ефективне наслідування (чи навпаки, служить ілюстративним матеріалом для зворотного наслідування) студентами у процес навчання.

Пропонуючи студентами зразки електронних повідомлень та відповідним чином сформульовані запитання (зразки перших і других подано нижче) викладач має змогу у курсі дисципліни «Лінгвокраїнознавство» чи «Країно та культурознавство» належним чином закласти фундамент соціокультурної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови, розвивати її до вищого рівня, що є одним із основних компонентів сформованості високого рівня професійної компетентності.

Example 1.

Dear Dr. Johnson,

I was very pleased to learn that I have been accepted into MA TESL program. I plan to begin the program in the Fall 09 term. Before arriving on campus, I wonder if it would be appropriate to contact my advisor regarding appropriate courses and other program requirements? Also, I wonder if two years to complete the program is pretty much standard for your program or if the time can be accelerated? Since I applied fairly late and have no financial support from the University for this year, I would also like information about how I might apply for a teaching research assistantship for next year. If you could send this information to me at your earliest convenience, I would greatly appreciate it.

Kind regards,

Carter Marksman

Questions for discussion:

1. What is the communicative effect of the e-mail message in example 1? If you were to receive it, what would be your impressions of the sender?
2. Notice how the message begins. Does it seem appropriate? What linguistic, discourse, and pragmatic issues do you think the writer considered when beginning this e-mail message?
3. What grammatical, lexical, pragmatic features does the writer employ in writing this e-mail?
4. Describe the experience in which you have had difficulty composing an e-mail message. Why was it difficult? What did you have to consider?
5. Describe an experience in which you had to respond to an e-mail message that was "somewhat odd". How did you respond?

Example 2.

Hello, Dear Dr. Karen Jason

Today, when I gone to the post office to send the completed application materials to you I was stolen. It is unfortunately the applications was stolen also. Now I am afraid the time is not enough for me to apply.

Please send the application forms by e-mail to me. So I can download them and print them, it will be the fastest way.

I am sorry to trouble you because of my fault.

Merry Christmas! (a little bit earlier!)

Yi Lin.

Questions for discussion:

- What is the communicative effect of the e-mail message in example 1? If you were to receive it, what would be your impressions of the sender?
- Do you recognize any linguistic, discourse, or pragmatic features of Example 2 that may be influenced by the writer's L1?
- This e-mail message contains a request. Discuss ways in which you might teach your students how to make a request in an e-mail message.
- Rewrite the e-mail message with appropriate linguistic, discourse and pragmatic features. Be prepared to explain why you made certain choices over others and how those choices help to shape the meanings being expressed.
- What does analyzing e-mail messages such as these suggest about foreign language teaching and learning?

Пропоновані вище та інші зразки електронних повідомлень та дискусійних запитань до них увійшли у розроблений нами комплекс навчально-методичних рекомендацій щодо фахової підготовки студентів факультету іноземних мов з курсу «Країно та культурознавства», про результати ефективності використання якого буде повідомлено у наших подальших наукових доробках.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Калініна Л.В., Самойлокевич І.В., Залигіна М.П. Навчасмо спілкування. – К.: Контекст, 2002. – 120 с.
2. Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов. – М.: ЧеРо, 2003. – 349 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст.. – К.: Шкільний світ, 2001. – С.1-10.

4. Солодка А. Використання етнопсихології та психології між культурних відмінностей у формуванні вторинної мовної особистості // Рідна школа. – 2006. - № 7. – С.32-34.

5. Lantolf J.P., Johnson K.E. Extending Firth and Wagner's Ontological Perspective to L2 Classroom Praxis and Teacher Education // The Modern Language Journal. – 2007. – V.91. – P.875-890.

6. Vygotsky L.S. Mind in Society. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 364 p.

7. Wright T. Doing Language Awareness: Issues of Language Study in Language Teacher Education // Language in Language Teacher Education. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2002. – P.113-130.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Морська Лілія Іванівна – завідувач кафедри англійської філології, доктор педагогічних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка.

Наукові інтереси: методика навчання іноземних мов, інформаційні технології у навчанні іноземних мов.

ПЕДАГОГІКА ФІЛАНТРОПІЗМУ ТА НЕОГУМАНІЗМУ В НІМЕЦЬКІЙ КЛАСИЦІ

Олена МОСКАЛЕНКО (Кіровоград)

В статті автором аналізуються погляди просвітників Німеччини на проблему зв'язку змісту освіти й навчання з потребами практичного життя, та освіти, яка більшою мірою відповідала б суспільним відносинам, що змінювалися.

В статтє автор анализирует взгляды просветителей Германии на проблему связи образования и обучения с потребностями практической жизни и образования, которое в полной мере отвечало бы общественным взаимоотношениям, которые изменялись.

Ключові слова: філантропізм, філантропіни, неогуманісти.

В сучасних умовах розвитку освіти спостерігається глибоке зацікавлення історичним минулим. Для сучасних науковців та педагогів пріоритетного значення набуває необхідність вивчення, переосмислення та узагальнення ціннісних засад виховання та навчання надбаннями зарубіжної педагогіки.

В умовах сучасної освітньої системи України, включаючи не тільки організаційні, а й змістовні компоненти, вивчення класичної спадщини німецьких філософів і педагогів є однією з актуальних теоретико-методологічних і наукових проблем. Виникає потреба дослідження педагогічної школи Німеччини, аналізу її реформаційних течій, вивчення можливостей застосування окремих педагогічних методик та прийомів в умовах українського сьогодення.

Педагогічна наука Німеччини має багате історичне підґрунтя. На особливу увагу заслуговують течії філантропістів та неогуманістів. У їх багатогранній діяльності, оригінальних методах, ґрунтовному знанні мов відображались найкращі сторони німецької школи. Метою їх діяльності було пропа-

гування прогресивної просвітницької думки, обґрунтування національного компонента у системі виховання, вивчення та популяризація філантропічних ідей німецьких просвітителів, поширення освіти серед народу, розвиток літератури та мистецтва, служіння на користь Батьківщині.

Учасники цього руху залишили значну, вагому творчу педагогічну спадщину. Філантропісти та неогуманісти є помітними постатями світового педагогічного процесу. Їхні просвітницькі естетичні твори подають образи високо моральних людей, на прикладі яких можна навчати підрастаюче покоління.

Метою даної статі є аналіз поглядів просвітників Німеччини на проблему зв'язку змісту освіти й навчання з потребами практичного життя, та освіти, яка більшою мірою відповідала б суспільним відносинам, що змінювалися.

Вивченню досвіду філантропістів та неогуманістів присвячені праці Б. Кемпера, Г. Пфауха, А. Ребле, Р. Штаха, В. Форбротта.

На необхідність вивчення і творчого застосування просвітницьких поглядів вказується у публікаціях Н.Абашкіна, Т.Вакуленко, Г.Коваленко, А.Ліготського, З.Малькової.

Активні процеси формування соціально-економічних і політичних процесів у Європі, пов'язаних з новим рівнем капіталістичного виробництва, не могли не вплинути на всі сфери життя суспільства, у тому числі на розвиток науки, освіти й культури в цілому. Німеччина як одна з найбільш розвинутих